

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “ภาว — ความเป็นจริงของสิ่งที่มีจริง”

ภาว อ่านตามภาษาบาลีว่า พา - วะ เขียนเป็นไทยได้ว่า ภาวะ หมายถึง ความเป็นจริงของสิ่งที่มีจริง เช่น เห็น มีจริง ความเป็นจริงของเห็น ซึ่งเป็นเห็น ไม่เป็นอย่างอื่น ได้ยินมีจริง ความเป็นจริงของได้ยิน ความไม่รู้ มีจริง ความเป็นจริงของความไม่รู้ โทสะ ความโกรธ ความขุ่นเคืองใจ มีจริง ความเป็นจริงของโทสะ ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

ยกตัวอย่างภาวะซึ่งเป็นความจริงของสิ่งที่มีจริงของพยาบาท (ความปองร้าย) ตามข้อความในพระอภิธรรมปิฎก วิภังคปกรณ์ ดังนี้

ความโกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ ความคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ภาวะที่คิดประทุษร้าย ความคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ภาวะที่คิดปองร้าย ความพิโรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า พยาบาท”

สิ่งที่มีจริง ไม่พ้นจากชีวิตประจำวัน เป็นธรรมที่มีจริงที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีใครบังคับบัญชาให้ธรรมหนึ่งธรรมใดเกิดขึ้นเป็นไปได้เลย ไม่มีธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นเองลอยๆ แต่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น ก่อนการศึกษาพระธรรม ยังไม่ได้เข้าใจอะไรเลย จนกว่าจะได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง จึงเริ่มที่จะเข้าใจพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงพระธรรมโดยละเอียดโดยประการทั้งปวง โดยทรงใช้คำหรือพยัญชนะต่างๆ เพื่ออนุเคราะห์ให้เกื้อกูลให้สัตว์โลกได้มีความเข้าใจถูกเห็นถูกตามความเป็นจริง แม้แต่คำว่า ภาวะ ก็เช่นเดียวกัน เป็นคำที่เป็นไปเพื่อความเข้าใจถูกอย่างแท้จริง มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งที่มีจริงทั้งหมด ได้แก่ จิต (สภาพธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้แจ้งอารมณ์) เจตสิก (สภาพธรรมที่เกิดประกอบพร้อมกับจิต) รูป (สภาพธรรมที่ไม่รู้อะไร) และ นิพพาน (สภาพธรรมที่ไม่เกิดไม่ดับ) มีภาวะ คือ ความเป็นจริง เฉพาะของตนๆ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ไม่พ้นไปจากนามธรรม และ รูปธรรม เป็นจริงอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงความเป็นจริงของแต่ละธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีจริงแต่ละหนึ่งๆ หาความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ไม่ได้เลย

สิ่งที่มีจริง ซึ่งดูเหมือนธรรมดาเหลือเกินในชีวิตประจำวัน แต่ยากที่จะเข้าใจ เป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ทั้งหมด ตั้งแต่เกิดมามีใครมีอะไรบ้าง นอกจากเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย คตินึก เมื่อวานนี้ ปีก่อน หรือเมื่อใดชาติไหนก็ตาม จะพ้นจาก ๖ ทางนี้ไม่ได้เลย คือ

เพราะมีตา จึงเห็น มีหู จึงได้ยิน มีจมูก จึงได้กลิ่น มีลิ้นจึงลิ้มรส มีกายจึงกระทบสัมผัสสิ่งที่ปรากฏทางกาย แล้วใจก็คิดถึงเรื่องที่เห็น คิดถึงเรื่องที่ได้ยิน คิดถึงกลิ่น คิดถึงรส คิดถึงสิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย

จะเห็นได้ว่า ธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีจริงนั้น ก็เป็นปรมัตถธรรมด้วย หมายความว่า ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงลักษณะของสภาพธรรมนั้นได้เลย แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงตรัสรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ใช้ว่าพระองค์จะเปลี่ยนแปลงลักษณะของสภาพธรรมนั้นๆ ได้ แต่ว่าทรงตรัสรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงอย่างไร ก็ทรงแสดงตามความเป็นจริงอย่างนั้น เพื่อให้ผู้ฟังผู้ศึกษาเกิดปัญญาเป็นของตนเอง

บุคคลผู้ที่เข้าใจธรรมก็จะรู้ว่า ธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มีจริงๆ นั้น เป็นปรมัตถธรรม และ ยังเป็นอนัตตธรรม ด้วย เพราะเหตุว่า เป็นธรรมที่ละเอียดยิ่ง ที่ปฏิเสธความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลอย่างสิ้นเชิง ไม่มีใครสามารถที่จะบังคับบัญชาสภาพธรรมได้เลย สภาพธรรมใดที่เกิดขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เหตุปัจจัยที่ทำให้สภาพธรรมในขณะนั้นเกิดขึ้นเป็นไปทุกๆ ขณะ ด้วยเหตุนี้ หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เป็นของสูญคือว่างเปล่าจากความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร และปฏิเสธต่ออัตตาตัวตน นี่คือความเป็นจริงของธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สภาพธรรมที่มีจริงที่เป็นปรมัตถธรรม มี ๔ อย่าง ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เพียงแต่ว่าบางคน ก่อนศึกษาธรรม ก็ไปแสวงหาธรรม เห็นอจตใดก็มี แต่พอรู้จักธรรมแล้ว **หนีธรรมไม่พ้นเลย ไม่ต้องไปแสวงหาธรรมที่ไหน** เพราะทุกขณะของชีวิต มีแต่สิ่งที่มีจริงทั้งนั้นเลย เป็นธรรมทั้งหมด อย่างเช่น ทางตาที่กำลังเห็น ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน ไม่ว่าจะเป็นใครที่เห็น เมื่อเอารูปร่างออกหมด เห็น เป็น เห็น เห็นเป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ต้องมีจักขุปสาท (ตา) มีสิ่งที่กระทบตา มีเจตสิกที่เกิดขึ้นร่วมกับจิตเห็น และมีกรรมเป็นปัจจัยทำให้จิตเห็นเกิดขึ้น จะเข้าใจอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงได้ ก็ต่อเมื่อได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ในความเป็นจริงของธรรมที่พระองค์ทรงแสดงจากการตรัสรู้ จึงทำให้ผู้ฟังผู้ศึกษาสามารถพิจารณาไตร่ตรอง เข้าใจสิ่งที่มีจริงอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงว่า ธรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีจริงๆ นั้น เป็นอนัตตา ทุกอย่างบังคับบัญชาไม่ได้เลย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การมีโอกาสได้ฟังพระธรรมศึกษาพระธรรม เป็นประโยชน์เกื้อกูลให้เข้าใจถูกเห็นถูกในภาวะ คือ ความเป็นจริงของธรรมแต่ละหนึ่ง เป็นการค่อยๆ ปลูกฝังความไม่ใช่เราให้มั่นคงยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะได้ฟังได้ศึกษาในส่วนใดที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ก็เพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าธรรม เป็นธรรม ไม่ใช่เรา ทุกขณะเป็นธรรม ไม่มีเราเลย ยิ่งฟังก็ยิ่งเข้าใจ เมื่อเห็นประโยชน์ของการได้เข้าใจความจริงแล้ว จะเห็นได้เลยว่า จะขาดการฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมเป็นปกติในชีวิตประจำวันไม่ได้เลยทีเดียว

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๑-๘๓๒๐๕๗๗]